

(Ассалом, мухаббат... хайр, мухаббат...)

Мухаббат одам танламайди. У керак бўлса, дунёни эгаллаш ниятидаги Наполеон Бонапарт бўлган такдирда ҳам, унга ўз хукмини ўтказаверади. Мана, кўринг, у 26 ёшда эди, Франциянинг жанубидаги Тулон шаҳрида аксилинкилобий кўзголонга 7 минг кишилиқ республикачилар армияси бас келолмаган бир пайтда резерв колоннасига етиб келиб галабани таъминлаган ва генерал унвонини олган, Париж гарнизонининг кўмондони этиб тайинланган бир чогида шаҳар айланиб юраркан, бир гўзални кўрди-ю, севиб қолди. Ким экан десангиз, яқинда қатл этилган яқобинчи, генерал, граф Богарненинг беваси экан; исми Жозефина... Тагин, денг, ундан олти ёш катта... Жозефинанинг ҳаётида ишқий саргузаштлар олдин ҳам бўлган эди, шунинг учун унда жуда жўшқин туйғулар жўш уриб кетганди деб бўлмайди, лекин ҳар қалай рад жавоби ҳам бермади. Тўсатдан бостириб келган жўшқин эҳтирос уни эсанкиратди. Бонапарт тезликда тўй ўтказишни ва ўзига хотин бўлишни талаб қиларди. Бир ҳафтага қолмай шундай бўлди ҳам... 1796 йил 9 мартда тўйлари бўлди. Аммо Бонапарт шундай одам эдики, ҳис-туйғуларни кўп ўйламас, қалб амрларига узундан-узок берилавермасди. Икки кунгина Жозефина билан маза қилиб яшади, 11 мартда эса у билан хайрлашиб, урушга кетди. Жабҳадан хатлар ёзарди.

НАПОЛЕОН — ЖОЗЕФИНАГА

1796 йил, 3 апрель

Менинг тенги йўқ Жозефинам, сендан йирокларда бутун дунё менга яққа қолган қимсасиз саҳро бўлиб кўринади. Ўйлаганим сен, факат сен: инсон деган зерикарли маҳлуқлар жонимга тегиб кетганда ҳаётни лаънатлагим келади – Шунда ўз-ўзидан қўлимни юрагимга қўяман, чунки юрагимда сенинг сувратинг бор: унга қарайман, мухаббат мен учун тўла-тўқис бахтдир... Қандай жодулар иблан мендай бир одамни ўзингга қаратиб олдинг? Жозефина учун яшамок! Мана менинг ҳаётимнинг турган битгани...

Мухаббат завқини билмай ўлиш – дунёда ному нишон қолдирмай йўқ бўлиб кетишнинг нақ ўзгинасидир ва бу дўзах азобиданг ҳам огирроқ. Менинг бирдан-бир севгилим, модомики тақдир бизга огир ҳаёт йўлини бирга босишни раво кўрган экан, шундай қилайлик, чунки сенинг қалбинг меники бўлмаган қуни менга дунённинг жоғибаси ҳам, қизиги ҳам қолмайди.

1796, 17 июль

Севимли жуфти халолим, хозиргина сенниг хатингни олдим, юрагим кувончга тўлиб кетди. Ўзинг тўгрингда берган батафсил хабарларинг учун чексиз мингнатдорман. Соглигинг энди яхшиланган кўринади: тузалиб қолибсан, шекилли. Сенга кўпрок от миниб юришни маслахат киламан, бу – сенга жуда фойдали бўлиши керак. Сен билан хайрлашиб кетганимдан бери кўнглим коронгу: ҳеч маъюсликдан кутулолмайман. Сенинг ёнингда бўлсамгина бахтли эканман. Тинмай сенинг ўпичларинг, кўзёшларинг, жозибали рашкларингни ўйлайман. Гўзал Жозефинанинг бекиёс қадди-қомати ҳамон сўнмаган юрагимни ва ақлу хушумни узлуксиз ишк оташида қуйдиради. Эҳ, қачон барча бу ташвишлар, бахаловат ишлардан кутуламан-у, умримнинг барча дақиқаларини сен билан бирга ўтказаман: қачон факат сени севиш, бахтни ўйлашга вақтим келади: сенга шу ҳақда сўйлаб, севишимни исботлаб ўтираман? Сенга отингни юборяпман – тез орада олдимга келиб қоларсан деган умиддаман. Яқингинада мен сени астойдил севаман, деб ўйлагандим, аммо сени янги кўрганимдан бўён ўйлаганимдан минг бора ортиқроқ севишимни ҳис қилдим. Сени кўпроқ билганим сайин, севгим қучайиб бормокда. Менинг бу ҳолим, «Ла-Брюэрнинг «севги бирдан ўт олиб, бирдан ўчади» деган фикри нотўғри эканини кўрсатади. Табиатда ҳар нарса ўсиб борар экан ва ўсиш даражаси ҳар хил бўлар экан. Эҳ, сендан ўтиниб сўрайман: менга ўз қамчиликларингни кўрсат! Бунчалик гўзал, бунчалик хушмуомала, нафи ва яхши бўлма! Мени ҳеч қимдан ҳеч қачон қизганма ва йиглама: сенинг кўз ёшларинг ақлу хушимни олиб қуйдиради мени. Инон, энди менда сенга тааллуқли бўлмаган бирон фикр, бирон тасаввурнинг ўзи йўқ ва бўлиши мумкин эмас. Тузал, дам ол, тезроқ соглигингни тикла. Олдимга кел, ҳеч бўлмаганда, аҳам қилмасдан бурун: «Шукр, бахтли қуларимиз кўп бўлди!» дея олайлик. Ёвуз бўлишига қарамай, ҳатто Фортунагга ҳам (Жозефинанинг ити) миллион ўпичлар йўлламан.

1796 йил, 4 август

Сендан шу қадар олисдаманки! Атрофим тим коронгу! Бу – эртага биз тўпларимизнинг даҳшатли гумбур-гумбури билан душманни қутиб олиб, қоронғуликни ёритиб юборгунча давом этади.

Жозефина! Сен йигладинг... Биз хайрлашиб ажралишаётганимизда сен йигладинг! Шуни ўйлаганимнинг ўзидаёқ ичимда ҳамма нарса қалтираб кетади! Аммо хотиржам бўл ва юпан: Вурмзер (Австрия генерал-фельдмаршали, эртаси қуни Кастильон остонасида тор-мор қилинган) бу кўзёшларинг учун қаланд нарх билан тўлов беради!

Қалдиеро, 1796 йил, 13 ноябрь

Мен сени ортиқ севмайман... Ақсинча – ёмон кўраман. Сен – ярамас, тентак, бемаъни хотин экансан. Менга бутунлай ҳат ёзмай қўйдинг, сен эрингни севмайсан. Ҳатларинг мени қандай қувонтиришини қила туриб, менга, ҳатто беш-олти енгил-елпи сатр ҳам ёзолмайсан.

Лекин қуни бўйи нима иш қиладилар, қоним афандим? Қандок муҳим юмушлар вақтларини оляпти? Севимли эрига ҳат ёзишга ҳалал бераётган нима? Нозик ва собит севгилари билан мактанардилар, қуни исботлашга нима тўсқинлик қилаётир? Қим экан ул сизни йўлдан оздирувчи, сизнинг вақтингизни олишга даъвогар янги маҳбуб? Жуфту ҳалол

эрингиз билан машгул бўлишга халакит бераётган олий зот? Эхтиёт бўлинг, Жозефина, йўкса ажойиб тунларнинг бирида эшикларингиз синдирилади ва каршиларида мен пайдо бўламан.

Хакикатан ҳам, азизам, сендан хат-хабар келмаётгани мени хавотирга солаётир. Менга дархол тўрт саҳифани тўлат, факат хатинг ёкимли нарсалар тўғрисида бўлсин ва юрагимни кувонч билан тўлдирсин ва ийдирсин.

Тез орада сени кучогимга олиб, экваторнинг нурларидай куйдирувчи миллион ўпичлар билан кўмиб ташлайман.

Бонапартнинг бутун фикри-ёди аслида Францияга кўз тикиб турган Англич, Австрия, Россия коалициясини тор-мор қилишда эди. Севикли хотини Жозефина билан доим ҳам кўришиб туролмасди. Шунинг учун кўпдан-кўп бошқа кизлар ва аёлларни яхши кўриб қолган пайтлари ҳам бўларди.

1805 йили унинг кўшинлари Берлиндан шаркка қараб юриш бошлаётганда, Наполеоннинг Потсдамдаги қарорго хига кетма-кет вакиллари кела бошлади. 1770-90 йилларда Пруссия, Австрия, Россия Польшани ўчга бўлиб олиб, Польша ҳокимиятига барҳам бергандилар. Энди Наполеон ҳузурига келган поляк вакиллари мустақил Польша давлатини қайта тиклашга ёрдам беришини сўраётгандилар. 1806 йилнинг охирида Наполеон кўшинлари Варшавага кирди. Поляк дворянлари, савдогар ва ҳунарманд ахллари уни катта кувонч билан кутиб олдилар. 1807 йилнинг бошида Польша масаласини ҳал қилишга қиришди. Айнан шу кезларда графиня Мария Велевскаяни яхши кўриб қолди ва унга жўшқин хатлар ёзди.

НАПОЛЕОН — МАРИЯ ВАЛЕВСКАЯГА

Январь 1807 й.

Шундай пайтлар бўладикки, юксак мартаба одамни эзиб ташлайди, мен ҳозир шундай ҳолни бошдан кечиряпман. Сизнинг оёқларингизга ўқиб кетгисикелаётган юрак интилишларини қандай тинчитай, энг кизгин истакларни ҳам бўғиб ташлайдиган оғирдан-оғир «олий» андишалар одамни тизгинда ўшлаб туради... Ох! Факат сиз истасайдингиз! Сиз – факат сиз – бизни ажратиб турган тўсикларни йўқ қила оласиз. Менинг дўстим Дюрок буни амалга оширишда Сизга ёрдамлашади.

О, келинг, менинг олдимга келинг. Сизнинг ҳамма истакларингиз амалга ошади. Менниг шўрлик юрагимга шафқат қилган захотингиз, Сизнинг ватанингиз мен учун азиз бўлиб қолади.

Биринчи кўришувдан кейинги кун, 1807 й.

Мария, ширин, асал Мария, биринчи ҳаёлим – сен, биринчи истагим – яна сени кўриш. Сен яна олдимга келасан-а, тўғрими? Сен менга келаман деб ваъда бердинг. Агар келмай қолсанг – Бургутнинг ўзи сени олиб келгани ўқиб боради. Сени дастурхон устида кўраман, ваъда шундай бўлган. Манави дастан (қимматбаҳо тақинчоқлар дастаси) лутфан қабул қил, бу – одамзод ур-ўйқитлари аро бизнинг муҳаббатимиз белгиси ва яширин алоқаларимизнинг далили бўлиб қолсин. Бутун оломоннинг кўз ўнгиде биз

бир-биримизни англаймиз. Мен кўлим билан юрагимни чангаллаганимда, мен бутун борлигим билан сенга интилаётганимни тушунасан, бунга жавобан сен ўзингга юборилган дастани багрингга босасан. Мени сев, жозибали Марияжоним, илохо сенинг кўлларинг бу дастадан ҳеч қачон узилмасин.

Мария Валуевская унинг йўл устидаги севгиси эди, лекин асосий мухаббати барибир Жозефина эди. Улар турли хижронлар, кўришувлар, ажрашувлар аро 13 йил бирга севишиб яшадилар. Факат тақдир уларга фарзанд ато қилмади. Холбуки, бу вақт ичида Наполеон Бонапарт неча-неча жангу жанжалларда енгиб чиққан, оламшумул шухрат қозонган, энди Франциянинг императори эди. Тахт учун эса бир ворис керак эди. Буни Наполеондан бутун сарой ахли талаб қилаётган эди, яъни у Жозефина билан расман ажрашиши ва бошқа хотин олиши керак эди.

«Сиёсатчида юрак йўқ, факат қалла бўлади» деди Наполеон аёлига. 1809 йилнинг ноябрида расман ажрашишга тайёргарлик кўра бошладилар. Эр ҳамон хотинини севар, улар кунлар бўйи бир-бирларидан ажрашмасдилар. 15 декабрда империянинг барча олий мансабдорлари ҳузурида ажрашув баённомасига имзолар чекилди. Улар ажрашдилар, лекин Наполеон бундан кейин ҳам ҳар қуни унга, Мальмэзонга (Жозефинага совга қилинган саройга) энг меҳрли, мухаббат билан тўла хатлар ёзиб турди. Жозефина ҳам жавоб ёзиб турди.

Амалдорларнинг бир қисми россиялик малика Анна Павловнага уйлан деса, иккинчи қисми Австрия императори Франц I нинг кизи Мария-Луизага уйлан, дер эди. Дастлаб Россияга совчи юборишди, аммо кизнинг онасидан, ҳали кизимиз ёш. Энди 16 га кирди, бир-икки йил кутсангиз берамиз, деган жавоб келди. Шундан кейин Наполеон Мария-Луизага уйланадиган бўлди. 10 апрелда тўйлари бўлди. Шу кезларда Жозефинадан бир хат келди.

ЖОЗЕФИНА – НАПОЛЕОНГА

Наварра, 19 апрель 1810 й. Давлатпанох!

Ўғлим Сиз Ҳазрати Олийлари менинг Мальмэзон қасрига қайтишимга рози эканингиз ва Наварра қасрини яхшилаб олишимга маблағ ажратганингизни тасдиқлади.

Сизнинг икки тарафлама саховатингиз, Давлатпанох, менинг қатта ташвишларимни енгиллаштирди ва Сиз Ҳазрати Олийларининг бир мунча вақт жавоб бермаганингиз туфайли тугилган ҳавфсирашларимдан озод қилди. Энди Сиз мени бутунлай унутасиз деган фикр мени ҳавотирга солаётган эди, энди кўрдимки, бундай бўлмаяпти. Энди мен жудаям бахтсиз эмасман, лекин келажакда бахтли бўлишим ҳам дарғумон. Шу ойнинг охирида агар Ҳазрати Олийлари қарши бўлмасалар, Мальмэзонга жўнайман. Лекин Сизга шуни таъкидлашим лозимки, агар Навварадаги қароргоҳ факат менинсоғлигим эмас, менинг атрофимдаги одамларнинг ҳам соғлиги учун чинакамига яхшилаб олишни талаб қилмаганида, мен бунинг учусиз берган имтиёзлардан дарров фойдаланишга киришиб кетмасдим. Мен Мальмэзонда кўп вақт бўлмоқчи эмасман, тезда у ердан кетаман а қаволаниш учун маъдан сувларида бораман. Ҳазрати олийлари амин бўлсинлаи, мен Мальмэзонда гўё Париждан минг қакиринарида бўлгандай яшайман.

Давлатпох, мен жуда катта курбон бердим, кун ўтган сайн, бу курбон нақадар катта бўлганлигикўпроқ хис қиляпман; лекин мен ўзим қилганим бу фидойликни охиригача етказаман. Сиз Ҳазрати Олийларинингбахти менинг қайгу-аламларим туфайли ҳеч қачон бузилмагай.

Мен ҳеч тиним билмай Сиз Ҳазрати Олийларига бахт тилайверама, эҳтимол яна бир сизни қўриш учун шундай қилаётгандирман; лекин Ҳазрати Олийлари амин бўлнарки, мен ҳар доим сизнинг янги вазиятингизни чурқ этмай қадрлайман; менга аввалгй муносабатда бўлишингга қўз тутган ҳолда, сиздан бунинг ишоти учунҳеч нима талаб қилмайман; фақат сизнинг адолатингиздн умидворман.

Мен Ҳазрати Олийлари, сизнинг ёдингизда қичкина ўрин эгаллаганимни ва сизнинг ҳурматингиз ва севгингизда менинг мавқеим баланлигини менга ва менинг яқинларимга қўрсатиш учун ўз-ўзингизча бир йўл топишга ҳаракат қилишингизни илтимос қилган бўлардим. Нима бўла ҳам, бу – менинг қайгу-аламларимни юмашатади, айна чоғда менинг назаримда, сиз Ҳазрати Олийларининг бахтўғрисида ҳаммасидкўпроқ ўйлашимга ҳалақит бермайди.

Наполеон тождан айрилиб Маъбуда Елена оролига сургун қилинганда малика Мария-Луиза эрининг етидан оролга беришни хохламади. Валевская оролга уни қўргани борди. Жозефина унга бир мактуб жўнатди.

ЖОЗЕФИНА — НАПОЛЕОНГА

Мақсадим тахтдан қетишинз муносабати би сизга ҳамдардлик изҳор қилиш эмас; ўз тажрибамдан билаки, бундай аҳволга тан бериш мумкин; ҳаммасидан ҳам шон-шўҳрат соҳасидаги сафдошларингиздан ажралганингиз сизни қандай қайгу-аламларга ботиришини ўйлаб йиглайман.

Оҳҳх! Сургун ақат майда қалб эгаларинигина қўрқитишни ишот қилиш учун мен жон-жон деб олдингизга ўқиб борн бўлардим. Бу бахтсизлик менинг сибегараз муҳаббатимни қамайтириш у ёқда турсин, аксинча унга яна янги қуч берди.

Мен Сизнинг кетингиздан эргашиб, Францияни ташлаб, сиз воз қечган, аммо қолган умрингиз ўзимни бахш этмоқчи эдим. Аммо биттагина сабаб мени тутиб қолди, у нималигини сиз ўйла тополмайсиз.

Агар бундай қни адо этаётган одам, ҳар қандай эҳтимоллардан ташқари, фақат мен, менинг бир ўзим бўлса – мени ҳеч нима ушлаб қололмай, мен бундан бўён ер юзининг ўша ягона жойига жўнаб кетаман ва дунёнинг энг бахтли одами бўла оламан, бахтсизлик чоғида ўша ерда сизни юпатаман.

Алвидо, Давлатпанох, яна бош гапларниқўшиш менга ортиқча қўриняпти; энди сўзда эмас, амалда сизга муносабатимни ишотлашим керак. Менга Сизнинг ризолигингиз керак.

Аммо Жозефина 1814 йилдаёқ вафот этди. Шу билан Наполеон – Жозефина қиссаси тугади.

Миразиз АЪЗАМ